

Claus Rønlevs bibliotek

Denne søgbare PDF-fil er downloadet fra min personlige hjemmeside www.ronlev.dk.

Digitaliseret efter aftale med Selskabet for Danmarks Kirkehistorie. PDF-filen er kun til ikke kommercielt brug.

Besøg www.ronlev.dk. Måske er der andre af mine mange tusinde artikler og scannede bøger, der har interesse.

Mange venlige hilsener

Claus Rønlev

KIRKEHISTORISKE SAMLINGER

SJETTE RÆKKE,

UDGIVNE AF

SELSKABET FOR DANMARKS KIRKEHISTORIE

VED

J. OSKAR ANDERSEN OG **BJØRN KORNERUP**

PROFESSOR, DR. THEOL.

OVERARKIVAR, DR. THEOL.

FEMTE BIND.

KJØBENHAVN.

I KOMMISSION HOS G. E. C. GADS FORLAG.

1945-47.

Da Martensen blev Biskop.

Samtidige Optegnelser af Professor *Carl Emil Scharling*.

Ved **C. I. Scharling**.

Min Farfader *Carl Emil Scharling* (1803—77), Professor i Teologi ved Københavns Universitet 1834—76, har foruden de Dagbøger med korte Notater til hver Dag, han førte gennem hele sit Liv, efterladt sig en Del mere udførlige Optegnelser dels af personlig Art, dels angaaende betydningsfulde Personligheder og Tildragelser i Datiden. I Dagbogen for 16. Feb. 1854, et Par Uger efter Biskop *J. P. Mynsters* Død, skriver han: »Jeg begyndte at opsætte en Beretning om dette Bispevalg, som vil have Betydning i vor Kirkehistorie«. Det er denne Beretning, som her skal forelægges. Den begynder med en sammenfattende Fremstilling af Begivenhederne fra 30. Jan. 1854, Mynsters Dødsdag, til 16. Feb. s. A., hvor Nedskrivningen begyndte; fortsættes derefter Dag for Dag som en ret udførlig Dagbog over Bispevalgets Udvikling, og slutter paa Martensens Bispevielsesdag 5. Juni. Scharling havde Lejlighed til at følge den spændende Udvikling i dette Bispevalgs Historie paa nært Hold. De to Mænd, der stod i første Række som Kandidater til Bispestolen, *H. N. Clausen* og *H. L. Martensen*, var begge hans Kolleger i det teologiske Fakultet. Scharlings Bispevenner, *Brammer* i Aarhus, hans nære Ungdomsven, og *Engelstoft* i Odense, hans tidligere Kollega ved Universitetet og hans Medredaktør af Theologisk Tidsskrift, opholdt sig begge paa den Tid i Hovedstaden som Medlemmer af den i Dec. 1853 nedsatte Kirkekommission; Dagbøgerne viser, at Scharling om-

gikk disse næsten daglig; og Kirkekommissionen gav Anledning til en Del selskabelige Sammenkomster i Københavns kirkelige og teologiske Kredse, hvor Bispevalget naturligvis blev ivrigt drøftet. Ogsaa med Stats- og Kirkeministeren, *A. S. Ørsted*, havde Scharling Berøring, idet hans Broder, Professor i Kemi ved Universitetet, *Edvard Scharling*, var gift med en Datter af *H. C. Ørsted*.

Biskop Mynsters Død faldt paa et politisk set meget bevæget Tidspunkt, og de politiske Forhold kom til at gribe stærkt ind i Spørgsmaalet om Valget af hans Efterfølger. Spændingen mellem de konservative Helstatsmænd paa den ene Side og de Nationalliberale og Bondevennerne paa den anden, mellem Regeringen og Rigsdagens Flertal, havde efter Ministeriet Ørsteds Udnævnelse i April 1853 naaet sin Kulmination. Striden samlede sig især om den forestaaende Gennemførelse af en Fællesforfatning for Kongeriget og Slesvig. Fra liberal Side frygtede man et Statskup, hvorved en saadan Fællesforfatning, i en Form, der betød en Indskrænkning af Junigrundloven, skulde blive fastsat ved en kongelig Anordning udenom Rigsdagen. Med overvældende Flertal vedtoges i begge Rigsdagens Ting en Adresse til Kongen, hvori udtryktes Frygt for Brud paa Grundloven fra Ministeriets Side. I Hovedstaden var der stort Røre med Afholdelse af Møder, der kunde minde om de berømte Kasino-møder fra 1848. Regeringen gik imidlertid frem med fast Haand: tre af de ledende liberale Politikere, som var Embedsmænd, Biskop *D. G. Monrad*, Generalauditør *C. C. Hall* og Oberstløjtnant, Lærer ved den militære Højskole *C. G. Andræ*, blev afskediget fra deres Embeder, fordi de havde stemt for Mistillidsadressen. En anden Embedsmand, Gehejmearkivar *C. F. Wegener*, der under den forrige Regering var blevet sat under Tiltale for Brud paa Embedspligt, fordi han havde tilstillet Rigsdagen et Skrift om det aktuelle Arvefølgespørgsmaal, rettet mod Regeringens Opfattelse af dette, fik nu — uagtet han var

blevet frikendt ved Retten — en kgl. Reprimande, som Ministeriet havde aftvunget Frederik VII; dette vakte bl. a. Røre mellem Studenterne, hvad der gav Universitetets Ledelse Anledning til at gribe ind (jfr. Scharlings nedenstaaende Beretning).

Scharlings Beretning giver et levende Billede af, hvorledes alle disse Begivenheder, der fik en fjern, men ogsaa for danske Forhold betydningsfuld Baggrund i den mellem Vestmagterne og Rusland udbrudte Krig (Krimkrigen), greb ind i Bispevalget efter Mynsters Død. Fra liberal Side har man ønsket H. N. Clausen, der jo selv var liberal Politiker; men dennes Valg har mødt afgjort Modstand hos Ørsted, der som Modvægt mod Clausen fastholdt Martensens Kandidatur. Ogsaa andre Navne var fremme, og Situationen blev yderligere kompliceret ved Kongens og Grevinde Danners Sympatier og Antipatier. Sagen trak under disse Tovtrækninger ud i halvtredje Maaned, indtil det endelig lykkedes Ørsted at gennemføre Martensens Udnævnelse til Sjællands Biskop i samme Statsraad, i hvilket Halls og Andræs Afsked blev besluttet (Paaskelørdag 15. April). 2. Pinsedag, 5. Juni, blev Martensen bispeviet af Biskop Brammer i Frue Kirke.

Beretningen.

Mandag d. 30te Jan. 1854 om Morgenens Kl. 5—6 døde Biskop J. P. Mynster. Først Aftenen iforveien erfarede jeg i Selskab hos Stiftsprovst Tryde, at Biskoppen var om Løverdagen bleven syg. Som man taledede derom, kom Catechet Warburg¹ over fra Bispegaarden og meldte, at han havde talet med Dr. B. Münter², B's Svoger, som havde sagt, at Biskoppen laae hen, kjendte ikke sine Omgivelser

¹) Ludvig Albert Warburg (1821—86), Kateket ved Frue Kirke fra 1851, senere Holmens Provst.

²) Holmens Provst, Dr. theol. Balthasar Münter (1794—1867).

mere, og at Bang¹ havde erklæret ham opgiven. — Neppe havde Rygtet udbredt sig om Mynsters Død, førend Spørgsmaalet reiste sig ellevegne om, hvo der skulde blive hans Eftermand. Nærmest maatte Prof. Clausen komme her i Betragtning saavel paa Grund af sin Stilling som formedelst sine mange Qualificationer ved Lærdom, Erfaring, indflydelsesrig Virksomhed, Anseelse. Men allerede længe i Forvejen var der blevet tvivlet om, hvorvidt han, i Tilfælde af Mynsters Død, vilde blive hans Efterfølger, i det Mindste under Ministeriet Ørsted, paa Grund af den Stilling, som Clausen i en lang Række Aar havde indtaget i den politiske Virksomhed. Spændingen mellem ham og Ørsted var tiltagen Aar for Aar. Clausen har navnlig sluttet sig [til] og er bleven lovpriist af det Parti, hvis Organ Fædrelandet er — det meest haardnakkede, meest talentfulde, meest svigefulde i sin Polemik mod de Retninger og Personer, som ikke staae i dets Gunst, og i denne har naturligvis det saakaldte Januarministerium² ikke være indsluttet. Clausen, altid indsluttet og taus, har tidligere ikke angivet, hvorvidt han ønskede at omskifte sit Embede med Bispestolen. Dog har han i senere Aar af og til besøgt Præsteconventer, hvortil han var indbudet ved denne eller hiin Geistlige af hans Venner. — Tanken om at beklæde en Bispestol var for mig, den anden theologiske Professor, forsvunden med min Helbred, der i 1846 i Nvb. var saa nedbrudt, at jeg endnu stedse føler Virkninger af den nervøse Rystelse, som den Gang efter længere Tids Svaghed, overfaldt mig. Og de Bevægelser, som Aar for Aar ere tiltagne siden 1848 afskrækkede mig fra en Embedsstilling, som ikke længere lader sig nøie med de Egenskaber, hvilke staae til *min*

¹) Formodentlig Lægen Professor Oluf Lundt Bang (1788—1877), Søn af Mynsters Stiffader, Lægen Frederik Ludvig Bang (1747—1820).

²) Ørstedes Ministerium var egentlig kun en Rekonstruktion af Ministeriet Bluhme fra Januar 1852 og kan derfor her indbefattes under Betegnelsen Januarministeriet.

Tjeneste. — Derimod var der imidlertid i H. Martensen siden 1838 opstaaet en Concurrent med Clausen, som ved sit Genie, sin Indflydelse paa de Studerende som dogmatisk Docent og sin Veltalenhed som Prædikant kunde og havde Lyst til at maale sig med Clausen. Mellem ham og Clausen delte de fleste Stemmer sig i Publicum. Men netop kort Tid før Mynsters Død havde Martensen paadraget sig en stor Upopularitet ved paa en Reise i Slesvig i afvigte Sommer (1852¹, i Choleratiden) at have erklæret sig meget stærkt mod den danske Regjerings Sprogrescript, hvorved han meente, at Slesvigerne skete Uret, medens det »fædrelandske« Parti ikke kan faae det danske Sprogs Udbredelse i Slesvig understøttet voldsomt og kraftigt nok. Betydeligere var det, at den speculative Theologies store Anseelse, som havde hævet M over alle hans Colleger til Genstand for de Studerendes høieste Begeistring, i det sidste Decennium var sjunkende. M selv besidder Geniers sædvanlige Fejl, Stolthed og Partiskhed.

Martensen er personligen ligesaa yndet af Ørsted, som Clausen er denne imod. M og Ørsteds sædvanlige Omgivelser have næret denne Aversion, hvortil Cl selv har bidraget Sit efter Evne ved sin politiske Færd. Jeg vil hermed ikke sige, at jo alle disse Mænd hver for sig troede at kæmpe for det Rette og Sande og derfor nedsatte hinandens Bestræbelser, med delviis Anerkjendelse af hinandens Talenter. Men meget menneskeligt er løbet med under alt dette.

Idag er det 17 Dage siden Mynster døde og endnu er ingen Biskop i hans Sted udnævnt, medens tidligere denne Slags Udnævnelse netop til Sjællands Bispestol pleiede at skee i Løbet af faa Dage efter den afgaaede Biskops Død. — Det har været meget interessant at agte paa Kbhavns og Folkets Spænding ved denne Leilighed. Paa

¹) 1852 (sic) — skal være 1853. Om Sagen se Martensen, Af mit Levnet, II, p. 153 ff.

Grund af de Betænkeligheder, som C.'s Valg paa den ene Side, hans Forbigaaelse for en yngre Collega paa den anden Side vakte, udfandt man snart, at Biskop *Brammer*¹, snart Biskop *Engelstoft*², snart Hofpræst *Paulli*³ skulde være udseet til Mynsters Efterfølger. De to første er her i denne Tid i Anledning af Kirkecommissionen. Br kan ikke ønske Sjæll's Bispestol, dels har han selv større Indtægter, dels frygter han at omskifte en Stilling, hvor han nyder Høiagtelse, med den farlige Kritik, der vil rettes mod den nye danske Primas navnlig i Hovedstaden med et Universitet, et Hof og alle dens Snakkere og Skriblere. E's lille Væxt lægger altid Hindringer i Veien for hans offentlige Optræden; men han har Lærdom, er nu øvet noget i bispelige Forretninger og kan som Taler altid tilfredsstillende ved Klarhed og forstandig Udvikling; men han har ikke M's Genie og ikke Cl's Mod og Rolighed. Han selv har yttret Ønsket om at see M valgt, fordi han i ham troer, at Kirken vil finde et »stærkt og stort Kirkelys«, medens Cl's Tilbøielighed til liberale Tendenser vilde for Tiden *fremskynde* mere end *opholde* Opløsningen. I »Fædrelandet« hævdedes strax efter Mynsters Død en Stemme om, at Clausen ene og alene var den, der burde være Mynsters Efterfølger paa Sjællands Bispestol. Man anseer dette for kun at være en daarlig Tjeneste mod Cl, da det kun vilde ophidse Ørsted end mere. Igaar-aftes stod en Artikel i Berlingske Tidende, hvorved Regjeringen advares mod at undgaae Conflicten ved Valget af en ubetydelig Personlighed og søger derved at lede Valget hen rimeligviis paa Clausen —? eller paa Martensen?

Idag d. *16de Febr* besøgte Martensen mig, hvem jeg havde takket skriftlig for hans skjønnede Tale over Mynster.

¹) Gerhard Peter Brammer (1801—84), Biskop i Aarhus 1845—81.

²) Christian Thorning Engelstoft (1805—89), Biskop i Odense fra 1851.

³) Just Henrik Voltelen Paulli (1809—65), Præst ved Christiansborg Slotskirke fra 1837, fra 1840 tillige Hofpræst; han var Mynsters Svigersøn.

Han meente, at der ikke kunde være Tale om at gaae udenfor Facultetet, og — egentlig, — at Clausen var en Umulighed under det nærværende Ministerium. Altsaa blev kun han selv tilbage. Jeg bemærkede, at jeg troede, at Universitetet mindre kunde savne ham end Clausen, der nu er ældre, har udgivet det bedste, han vidste, i Tryk, og desuden i senere Tid har skjænket de politiske og offentlige Anliggender sin største Opmærksomhed. Dog forholdt jeg ikke, at mit Blik i denne Sag var noget upaalideligt, da jeg havde particulier Fordel af Clausens Forflyttelse¹. Martensen var ganske optagen af dette Anliggende. Det er vist, at i ham ligger en Energie, som pleier at være eiendommelig for dem, der udrette Noget, men han kan ogsaa knækkes under Conjunkturer som de nærværende. Han er stolt og ved megen Hyldest indtagen af sig selv, medens Clausen bedre veed at skjule sin Egoisme under behageligere Former. C er altid rolig, høflig, venlig, men aldrig hjertelig. Han er kun stærk i at agitere, men mod den fremstyrtende Mængdes Villie veed han ikke at stille andet end forsigtigen at lade sig føre af den stormende Vind, indtil den lægger sig. Dog er Clausen atter tolerantere og humanere end Martensen. Clausen veed i det Mindste altid at iagttage megen Værdighed, og hans hele Adfærd er ypperligen skikket til at samle alle Lovtaler om hans mange Dyder og Egenskaber. Men i Hjertet er han kold, og hans Bestræbelser for Andre er aldrig uden Hensigt, kun at denne ikke altid ligger lige forhaanden. Han er en Hædersmand — i den politiske Veltalenheds og i den pelagianske Anskuelses Forstand. Dog, hvo tør dømme Hjerterne? Men hvad jeg her har skrevet, er en Optegnelse, som engang kan bevare den Erfaring, som jeg har gjort, at de store og offentlige Personligheder *roses* og *lastes* ofte langt over deres *Fortjeneste* og *Skyld*.

¹) Ved Clausens Bortgang fra Facultetet vilde Scharling blive første teologiske Professor og derved opnaa en Lønforbedring paa 400 Rdlr. aarligt.

Er dette alene en Følge af Menneskenes Lyst til at idealisere? Eller bestaaer store Mænds Talent deri, at de vide at vække ideale Forestillinger om sig?

18de Febr Idag besøgte jeg Engelstoft, som havde hørt, at han skulde være udnævnt til Biskop i Sjælland, men havde selv ikke modtaget nogen officiel Meddelelse derom. Dog havde Clausen sagt ham, at *ham* (Clausen) blev det ikke tilbudt. Ogsaa har man hørt en af Ministrenes Fruer (Fru Bluhme) sige til Bispinde Mynster paa Forespørgslen om hendes Mands Successor, at hun ikke vidste det, men kun, at det ikke blev Clausen. Engelstoft ønskede helst at benytte denne Tingenes Vending — sagde han til mig — for at faae sig en større Gage udvirket i sin nuværende Stilling; iøvrigt gjentog han Ønsket om Martensens Udnævnelse. I Staden selv og blandt Publicum vinder derimod den Tanke mere Rum, at *Cl burde være M's Eftermand*. Dog er dette nærmest blevet ret levende, *efterat* man har *opgivet* Tanken om hans Udnævnelse til Mynsters Successor; nu er det jo en ny forønsket Leilighed til at bebreide Ministeriet dets personlige Hensyn ved en saa vigtig Posts Besættelse (uagtet de, der raabe stærkest paa Uretfærdighed ved denne Leilighed, ville mindst gjøre sig Samvittighed af denne Fremgangsmaade i Tilfælde af, at det gjaldt en Modstander).

I Dagbladet for idag fortæller man, at Paullis Disputats¹ var først efter flere Ganges Forkastelse bleven antaget etc. — alt, for at modarbejde Aalborg Avis, der har nævnt Paulli som den rimeligste Efterfølger af Mynster. (Efterretningen er forresten sand, og navnlig havde jeg og Hermansen² Betænkeligheder imod Paullis Doctordisputats; dog er Paulli en meget dygtig og hæderlig Geistlig med Kundskaber og Forstand).

1) Paulli disputerede 1851 for den teologiske Doktorgrad over »Dr. Niels Hemmingsens Pastoralteologi«.

2) Christian Hermansen (1806—82), Professor i Teologi.

Sønd 19de I Eftermiddag kom Engelstoft til mig og fortalte mig, at han havde været hos Martensen, som nu var roligere, efterat han havde erfaret, at Sagen stod mellem *ham* og *Clausen*; han stode paa Ørsteds Yndest, medens derimod Kongen skal være for Clausen, og Grevinde Danner skal være Martensen og Paulli imod. E fortalte fremdeles, at Confessionarius-Embedet formodentlig gik ind, da Kongen ikke vilde lønne en egen Confessionarius og Rigsdagen heller ikke¹.

Onsdag 22de Keiser Napoleons Brev til Keiser Nicolaus og hele den truende Krig i Anledning af Ruslands og Tyrkiets² [Forhold] tildrager sig almindelig Opmærksomhed³. Alligevel er dog her hjemme i Kongens Kbhvn Valget til Sjællands Biskop af en nærmere og derfor almindeligere Interesse. Sagen er, at ved dette Bispevalg prøve to politiske og kirkelige Partier hinandens Kræfter. Ørsted har i Søndags udstedt et Brev til Consistorium, hvor han forlanger at vide, hvad Proff ville foretage sig i Anledning af fem Studenters Erklæring imod Bræstrup Politidirecteuren, som har forbudt Studenternes og Arbejderforeningens projecterede Fakkeltog til Wegener⁴. Dette Brev er skrevet med stor Heftighed og fordrer vistnok Mere, end der kan opfyldes, ihvorvel vedkommende Studenter have fortjent en dygtig Næse, dels fordi de selv kaldte have talet i »alle Studenters« Navn, dels fordi deres Association med *Arbejderforeningen* dog kun maatte føre til Optøier, hvilke Politidirecteuren har haft Ret i at fore-

¹) Efter Mynster blev Stiftsprovst Eggert Christopher Tryde (1781—1860) ggl. Confessionarius.

²) Her mangler et Ord i Manuskriptet.

³) Kejser Napoleons Brev af 29. Januar 1854 til Kejser Nicolaus om at indstille Fjendtlighederne over for Tyrkiet og lade Stridspunkterne afgøre ved diplomatisk Forhandling er bl. a. indrykket i Berlingske Tidende for 20. Februar 1854 (Nr. 43).

⁴) Jfr. ovenfor i Indledningen.

komme. Men allerede idag stod der berettet om Ministerens Brev i Flyveposten.

Torsd 23de Febr En dump Bevægelse igaar lod sig høre i Kbhvn ved Rygter om nye Casinomøder, Minister-skifte etc. Jeg var imidlertid igaaraftes i Selskab hos min Broder Edvard¹, og der kom den Ørstedske Familie, og Geheimeraaden² spillede sin L'hombre som sædvanligt. Kongen var i italiensk Opera, og man hørte Intet. Der blev talet om Bispevalget, og Martensen almindelig nævnet. Dog hørte man ikke Geheimeraaden tale derom. Hans Svigerinde, Fru Ørsted³, meente, at Sagen var under-skrevet i Aften.

Fred 24de Iaftes kom Brammer og senere Engelstoft og besøgte mig, den sidste fra et stort Selskab, men intet Nyt.

I Morges holdtes extraordinært Consistorium i Anledning af Ørsteds ovennævnte Skrivelse om Studenterne. Madvig⁴, Martensen, Eschricht⁵, Forchhammer⁶ og jeg udtalede os for, at det maatte betragtes som Grundsætning, at Studenterne ikke vare beføiede til at optræde og tage activ Deel i det politiske Liv og dets Demonstrationer; de skulde lære og høre og iagttage, indtil deres Tid kom, at anvende deres Indsigt for Medborgerne. Clausen meente, at Studenterne dog ikke vare »umodne Peblinge«, som slet ikke skulde kunne have nogen Dom om, hvad der foregik rundt om dem i det offentlige Liv. Madvig imødegik denne Betragtning ved at skjelne imellem Studenternes Modenhed til at kjende og dømme og raisonnere indenfor

¹) Edvard August Scharling (1807—66), Professor i Kemi, gift med Karen Ørsted, en Datter af H. C. Ørsted.

²) Statsministeren A. S. Ørsted.

³) Fru Inger Birgitte Ørsted, H. C. Ørsteds Hustru.

⁴) Johan Nicolai Madvig (1804—86), Professor i klassisk Filosofi.

⁵) Daniel Frederik Eschricht (1798—1863), Professor i Fysiologi.

⁶) Johan Georg Forchhammer (1794—1865), Professor i Mineralogi.

deres Kreds, og den Modenhed, der udfordredes for at kunne med Held virke ud ad paa Mængden. Flertallet af Consist var enig i at dadle Studenternes Tilkaldelse af Arbejderforeningen, hvad der tydelig viste, at her ikke havde været [Tale] blot om en Yttring af deres Høiagtelse for Wegener etc, men en Bestræbelse for at gjøre Tumult. Fenger¹ plaiderede for Studenterne, men meget daarligt og modsigende, skjøndt med stor Heflighed. Han havde selv — sagde han — som Student deltaget i det Studentersamfund, som Consist havde opløst, og han vidste, hvor lidt saadanne Demonstrationer fra Studenternes Side havde at betyde, det var Øieblikkets Indgivelse(!). Larsen² forbeholdt sig at udtale sin Mening, da han ikke vilde være imod Flertallet, men troede dog egentlig, at Ministeriet ikke havde Ret i sin Fremgangsmaade og i sine Fordringer, hvori forresten man i Almindelighed erklærede sig enig med ham, skjøndt dog med stor Forskjellighed i H t Dommen over, hvad der skulde have været gjort. Endelig enedes man om, at Rector (Larsen), Referendarius (Krieger)³ og Madvig og Bornemann⁴ skulde træde sammen og opsætte en Skrivelse til Studenterne og en anden til Ministeriet, foreholde de Første og det Sidste den Grændse, der ikke turde overskrides.

Tirsdagen d 28de Febr havde Kbhvns Lands- og Folke-tingsmænd tilsagt et Møde paa Børsen med deres Vælgere. Dette Møde var nok egentlig bestemt til at fremkalde en lignende Demonstration mod Ministeriet som i Marts 1848, men man kunde ikke blive enig, nogle af Forsamlingens Ledere og Talere havde for lidt Credit, hele Marts-

¹) Carl Emil Fenger (1814—84), Professor i Medicin.

²) Johannes Ephraim Larsen (1799—1856), Universitetets Rector, Professor i Retsvidenskab.

³) Andreas Frederik Krieger (1817—93), Professor i Retsvidenskab.

⁴) Frederik Christian Bornemann (1810—61), Professor i Retsvidenskab.

bevægelsen fra 1848 havde ikke bragt det Resultat, som egentlig Nationen i sin Heelhed glædede sig ved. Man skiltes ad, uden at man i Staden den Dag hørte noget egentlig bestemt om Udfaldet.

Den næste Dag — igaar *Onsdag 1ste Marts* — forsamledes Consistorium for at blive færdig med Sagen angaaende de fem Studenter. Her hørte jeg, hvad siden gjentoges i Staden med stor Forundring og Indignation af mange, at Clausen dog ikke havde kunnet afholde sig igaar fra at tale paa Børsen. Da den hele Forsamling ikke havde sat sig i nogen Anseelse, fandt man dette Skridt af en Bispe-Candidat endnu mindre »passende«, »heldigt« eller hvorledes man nu udtrykte sig efter sine Sympathier og Antipathier. Ministeren havde i Sagen om en Forandring af Grundloven i Heelstatens Interesse i Fredags Aftes af 97 Stemmer havt 96 *imod sig* og 1 (Ree's) *for sig*. Alligevel synes selv Ministeriets Modstandere ikke at kunne tænke sig et Ministerskifte, som havde nogen Rimelighed til Bestand for sig. — I Consistorium forlangte Clausen ført til Protocols, at han havde insisteret paa, at der i Skrivelsen til Studenterne (— der blev til et Opslag med Daddel og Advarsel i Almindelighed —) skulde være sagt, at Consist var foranlediget til at tage sig af denne Sag efter Ministeriets Opfordring. De øvrige Consistoriales vilde dog ikke have, at deres Bekjendtgjørelse skulde have Udseende af blot at være fremkaldt ved Ministeriets Opfordring, skjøndt et Flertal indrømmede, at uden Ministeriets Skrivelse vilde Consist som saadant ikke have taget videre Notize af fire fem Studenter's offentlige Erklæring(!)

7de Marts De foregaaende Dage ere hængaaede med en-deel Skriveri i Bladene af Levin¹ om Consistorii Skrivelse til Studenterne. I H t Bispepørgsmaalet menes almindelig,

¹) I »Fædrelandet« for 1. Marts 1854 (Nr. 54) findes en Artikel om Consistoriums Skrivelse af Sprogmanden I. Levin (1810—83).

at Martensen er indstillet af Ørsted. Alligevel fortalte Biskop Brammer mig igaar i Fortrolighed, at ved et Besøg i Forgaars hos Ørsted havde denne spurgt, hvor stort hans Embede var etc, og sagt: Men kunde De ikke leve med noget mindre Indtægt og dog føre et Huus, som kunde tilfredsstille Dem og Deres Familie? Br bemærkede, at Aarhus Bispestol vel i disse Aaringer var meget god, men han havde otte Børn og meget fattig Familie etc. — »Ja, ja,« sagde Ø, »jeg veed jo nok, at man altid har nok til at give Pengene til og ikke vel kan afsee noget af det Tilvante«. — Denne Samtale synes dog at tyde paa Tanken om at faa Br til at omskifte Aarhus med Sjælland, thi om nogen anden Ombytning kunde der jo ikke være Tale.

Ogsaa hørte jeg fra vWylchs¹, at Grevinde Holck havde talet om, at Brammer eller Bindsbøll tænktes paa som Sjællands Biskopper.

Idag fortalte Etatsraad Sibbern² mig, at Grevinde Danner skal interessere sig for at faae Bindsbøll³ til Sjællands Bispestol. Som bekjendt udbragte han i 1852 paa Kongens jydsk Reise hendes Skaal, hvorved han paa-drog sig stor Daddel blandt Publicum, der forresten dømmer godt om B's Evner og Charakter, men troede, at B, nylig bleven Biskop, var af Wegener eller andre Kongens Omgivelser bleven forledt til hiin Hyldning. Ogsaa Kongen var dengang saa fornøiet med B's Skaal, at han gjorde ham til Command af Dannebrog. Sibbern spurgte mig, om det var sandt at Ørsted havde skrevet til Clausen og sagt ham Grunden, hvorfor han ikke havde indstillet ham til Sjællands Bispestol(?)

Onsd 8de Marts Jeg var i Selskab hos Clausen til Middag med endel af Kirkecommissionen og desuden Monrad,

¹) Peter William van Wulich (1802—81), Sognepræst i Greve.

²) Frederik Christian Sibbern (1785—1872), Professor i Filosofi.

³) Severin Claudius Wilken Bindsbøll (1798—1871), Biskop i Aalborg fra 1851, paa Lolland-Falster fra 1856.

Provst Nielsen¹ fra Kallehauge, Forchhammer (Engelst, Brammer, F. Fenger², Becker³, Hall, Madvig). Jeg hørte, at i Landstinget har Ministeriet lidt et lignende Nederlag som i Folkethinget. Ørsted blev desavoueret af Sponneck⁴.

Torsd 9de I Aften holdtes Forsamling af begge Thing, nok egentlig privat, for at overveie, hvad der skal gjøres med H t Ministeriets hele eller delvise Fjernelse. Men man nævner ikke Personer, som kunne sættes i Stedet.

Løverd 11te Marts Idag staaer i Bladene den af Monrad foreslaaede Adresse fra Rigsdagen til Kongen om at vælge sig andre Ministre.

Mand 13de Jeg mødte idag Martensen paa Gaden. Han sagde mig, at Ørsted havde sagt ham, at han havde indstillet ham til Sjællands Biskop. Hvad Ministerskiftet angik, meente han, at det kun vilde angaae Personer, ikke Systemet. — Imidlertid besøgte Engelstofft mig om Aftenen, som sagde mig, at ifølge nogle Meddelelser, der vare ham givne gjennem Brammer, saae det atter ud til, som om han (Engelstofft) skulde være den, ved hvem man vilde undgaae Cl og Martensen.

Løverd 18de Man har ikke erfaret noget Bestemt om Udfaldet af Adressen fra Rigsdagen, som iforgaars blev leveret Kongen i Ørsteds Nærværelse paa Frederiksborg af de to Things Formænd (Rottwit⁵ for Folkethinget, Etatsraad Bruun⁶ for Landstinget). De Deputerede

¹) Carl Nielsen (1805—84), Sognepræst i Kallehave, Provst.

²) Johannes Ferdinand Fenger (1805—61), Sognepræst i Lyngebroby, fra 1854 i Høje Taastrup, Medlem af Kirkekommissionen.

³) Formentlig Peter Willemoes Becker (1808—77), Dr. phil., Sognepræst i Soderup-Eskildstrup, Provst.

⁴) Wilhelm Carl Eppingen Sponneck (1815—88), Finansminister i Ørsteds Ministerium.

⁵) Carl Edvard Rottwitt (1812—60), Fmd. f. Folketinget fra 1853.

⁶) Peter Daniel Bruun (1796—1864), Fmd. f. Landstinget 1849—62.

og Ministrene spiste sammen ved Kongens Taffel. Der tales nu om, at Ørsted og Sponneck skulle træde ud af Ministeriet, og at Kongen har bekræftet Beslutningen fra Januar 1852¹.

Løverd 25de Igaar opløstes Rigsdagen — Jeg spurgte Clausen om hiint Brev fra Ørsted, hvorom der gik Rygter. Han sagde, at det forholdt sig saaledes: for at man ikke skulde benytte sig af et Rygte, at han (Clausen) ikke ønskede at være Biskop i Sjælland, havde han tilskrevet Ørsted, at dette Rygte taledes usandt, uden at han derfor vilde videre have dette Skridt betragtet som Noget, der skulde etc; derpaa havde Ørsted skrevet ham et høfligt Brev, hvis Indhold var, at Ministeriet paa Grund af de afvigende politiske Anskuelser mellem det og Cl ikke havde kunnet indstille denne til den vacante Bispestol².

I Torsdags skal efter almindelig Fortælling, som Engels-toft ogsaa havde hørt af selve Martensen, Ørsted have gjort et nyt alvorligt Anløb til at faae Kongens Underskrift paa M's Udnævnelse, men Kongen havde saa bestemt afvist det, at Ørsted tvivlede om at faae Sagen efter sit Ønske afgjort. Grevinde Danner skal ville have Bindesbøll; hun og Kongen skulle have Martensen mistænkt for at være Forf til Intrepidus' Piece³ om Kongens Rejse i Jylland 1852, da Rygtet om Grevindens Ophøielse til Dronning var almindelig. Ogsaa er nok kommet dem for Øre Martensens Yttringer i Prædikenen: Hvad det er at elske den Herre Jesus (s. M's Prædikener 4de Samling S. 235). Kongen skal have yttret, at M havde skjøndt

¹) Den kgl. Kundgørelse af 28. Januar 1852, hvorved Stænderforfatningen genindførtes i Slesvig og Holsten, medens Junigrundloven kun (som hidtil) skulde gælde for Kongeriget, og Fællessagerne lægges ind under den kommende Fællesforfatning.

²) Jfr. Clausen, Af mit Levnedts og min Tids Historie, p. 418 f.

³) Den virkelige Forfatter var Højesteretsadvokat Peter Gottmann Henrik Ludvig Salicath (1794—1864) (jfr. B. Erichsen og Alfr. Krarup, Dansk historisk Bibliografi I, Nr. 4543).

Hofprædikant¹ aldrig gjort ham sin Opvartning, hvilket han forklarede som Tegn paa uvenligt Sindelag imod sig.

31 *Marts* Idag dukkede et Rygte op om, at Madvig skulde være Sjællands Biskop. Anledningen hertil skal have været denne: Kongen skal have spurgt Bluhme², Udenrigsministeren, om hvem han, dersom han var Konge, vilde tage til Biskop ved denne Leilighed? — Bluhme skal have svaret: den, som var indstillet af vedkommende Minister — Nei, havde Kongen sagt, Martensen vil jeg ikke have. — »Men hvem vil da Deres Majestæt tage?« »Jeg har isinde at tage Madvig« — »Men D M maa vide, at han ikke er Theolog« — »Ja, hvad gør det?« Man morer sig over denne Kongens Naivitet og anseer den grundet i hans Uvidenhed. Men Synesii, Ambrosii og saa mange andre store Kirkelys' Eksempler vise, at der til at blive Biskop og det en udmærket Biskop ikke just behøves en lang geistlig Forberedelse. Lærdom har Madvig, og hvad der mangler ham i specifik theologisk Lærdom kan han i kort Tid indhente.

2 *April* Jeg var i et stort Middagsselskab hos Provst Pram-Gad³, hvor Clausen, Engelstoft, Brammer, Rørdam⁴, Tryde o a Geistlige vare. Pram-Gad taledede til mig om, at Geistligheden havde i Sinde at gaæ ind med en Petition eller dslg for Clausen, hvis Actier have i den sidste Tid hævet sig blandt andet ved hans sindige og elskværdige Holdning i Kirkecommissionen, medens Martensen ved sin Heftighed og Lidenskabelighed har vakt Mistillid og

¹) Martensen var i 1845 af Christian VIII blevet udnævnt til Hofprædikant.

²) Christian Albrecht Bluhme (1794—1866). Udenrigsminister i Ørsteds Ministerium.

³) Christen Pram Gad (1801—77), Sognepræst ved Helligaandskirken 1846—56.

⁴) Hans Christian Rørdam (1813—69), Sognepræst i Hammer-Lundby, Medlem af Kirkecommissionen.

Uvillie. Det er mærkeligt, hvorledes netop de senere Uger have forandret Stemningen.

9 April I disse Dage skal Ministeriet have indgivet sin Dimission. Anledningen angives at være Krigsministerens, Hansens¹, Fordring paa, at Andræ², der havde underskrevet Adressen mod Ministrene kort før Rigsdagens sidste Opløsning, skulde afskediges. Der er ogsaa blevet talt om andre Embedsmænds Afskedigelse paa samme Grund (Halls, Monrads).

10 April Idag fortælles, at Krigsministeren atter skal være indtraadt som Minister. Man kan nok atter ikke faae noget Ministerium dannet uden af »Fædrelandets« eller »Casino«-Ministeriet, og dem vil man ikke have. Prindsen af Danmark³ havde i Fredags eller Løverdags aflagt Besøg hos Ørsted.

12 April 1 Paaskedag Jeg mødte Etatsraad Algreen Ussing⁴ paa Gaden, han fortalte, at igaar var i Frederiksborg holdt Statsraad: Ministeriet bliver, Martensen skal være Biskop i Sjælland, Andræ og Hall afskediges — og saa Monrads Afsked skal staae for Tour.

3die Mai I Løverdags blev Clausen med Acclamation valgt til Æresmedlem af Studenterforeningen. Det maa saa trøste ham over, at han ikke blev Sjællands Biskop. Imidlertid er Monrad foruden Hall og Andræ virkelig bleven afskediget. Oppositionsbladene rase mod det »Schlesvigholstenske« Ministerium og dets Biskop. Clausen har idag udgivet et Skrift om det danske Sprog i

¹) Christian Frederik Hansen (1788—1893), Krigsminister i Ørsteds Ministerium.

²) Carl Christopher Georg Andræ (1812—93), Oberstløjtnant, Lærer ved den militære Højskole.

³) c: den senere Kong Christian IX.

⁴) Tage Algreen-Ussing (1797—1872), Politiker og Jurist.

Slesvig betragtet fra Skolens og Kirkens Synspunkt, egentlig lige stilet mod de Anskuelser, der maa antages at have ligget til Grund for Martensens meget omtalte Yttringer i Slesvig under hans Reise ifjor og Ophold i Choleratiden. Jeg var igaar hos Ghraad Ørsted, for at levere ham et Exemplar af mine Fenelons Breve til Gr Grammont¹ og vi talede endel om Tiden og dens Tegn, om de vacante Biske-Embeder (Viborg og Lolland-Falster) og om de nylig foregaaende Afsættelser. Ministeren yttrede, at Oppositionspresen ved at klage over Monrads Afsættelse søgte at insinuere, at enhver Embedsmand maatte paa Grund af afvigende politiske Anskuelser frygte det Samme, men at man derved med Flid oversaae, at Monrad var den egentlige »Rädelsführer«. — Alligevel mumler Folk om, at ogsaa Clausens og Larsens² Afskedigelse skulde ventes; men dette turde være Oppositionens Opspind, i Haab om at bringe Tingene derved til Modenhed og atter faae et 1848. Clausen skal have præsideret, i al Fald været tilstede i det Skandinaviske Selskab, der bestaaer af de allermeest brogede Elementer, hvor man overlod sig hensynsløst til sine politiske Symphatier og Antipathier, udbragte Skaaler og Toaster af meget kraftig Natur.

Den 5te Juni 1854, 2den Pintsedag blev Biskop Martensen ordineret. Samme Dag var der ansat en stor Folkefest for Grundloven; dog havde Politiet erklæret sig imod alle Optog og Processioner i Staden og under Gudstjenesten. Derfor blev man enig om at samles ude ved Eremitagen Kl. 4 Eftermiddag, hvor en uhyre Mængde Mennesker da samlede sig, og hvor der blev holdt Taler, etc — men uden at der forresten forefaldt noget mærkeligt enten i den ene eller den anden Henseende.

¹) Scharling udgav 1854 »Fénérons Breve til Grevinde Grammont«.

²) Vistnok den S. 523 nævnte Professor i Retsvidenskab Johannes Ephraim Larsen.

M's Ordination blev foretagen af Biskop Brammer, som udførte den med Værdighed og Inderlighed. Men midt under B's Tale, hvilken M hørte, siddende paa en Stol foran Alteret, med Ryggen mod Publicum, hørte man pludselig Larm og Tumult i Kirken, dæmpet Skrig og en bølgeformig Bevægelse blandt de mange Tilhørere, som om der var styrtet en Mængde Folk ind udenfra. Jeg frygtede for, at dette skulde være sket, og at Nogle havde lagt an paa at forstyrre Ordinationen. Det var imidlertid ikke Tilfældet. Tumulten foranledigedes af, at et Stykke Gibs, der dog tildels smuldredes i Faldet, var styrtet ned fra Kirkens Loft. Brammer, som vendte Ansigtet mod Folket i Kirken, havde seet det falde, men for M, der vendte Ryggen til og var uvidende om, hvad der tildrog sig, maatte dette Øieblik — thi længere end nogle Secunder var han dog vel næppe uvidende derom — være meget pinligt. Snart viste det sig, at Ingen var kommen til Skade, men hiin uhyggelige Følelse, som er en Levning af Overtro, opfyldte dog mange Gemytter¹. Dog fortrængtes dette Indtryk hos de fleste ved den udmærkede Prædiken, som M derpaa holdt, eller rettere ved den udmærkede Maade, hvorpaa M holdt sin Prædiken, og som gjorde stort Indtryk.

Ved Middagsselskabet hos den nye Biskop i hans Bolig paa Gammeltorv (eller egentlig Vestergade, lige for Torvet) vare foruden Sognepræsterne i Kbhvn ogsaa indbudne Ørsted, Stiftamtmand Tetens², Biskopperne Brammer og Engelstoft, det theol Facultet — hvoraf dog Clausen havde undskyldt sig (Cl mødte heller ikke i Kirken, skjøndt han var patronus templi), Madvig, Heiberg³,

¹) Jfr. Martensen, Af mit Levnet, III, p. 5 f.

²) Peter Jacobsen Tetens (1797—1859), Stiftamtmand over Sjællands Stift.

³) Formodentlig Martensens Ven, Digteren J. L. Heiberg.

Bornemann¹, Steltwagen² etc. Efterat Kongens Skaal var drukket, Ø's udbragt af Biskop M, dennes Skaal af Ørsted, udbragte jeg følgende Skaal:

»I sexten Aar har Biskop Martensen været Medlem af det theologiske Facultet, og i denne Stilling har han givet sine Colleger rig Leilighed til at kjende og paaskjønne de sjældne og store Gaver og Talenter, hvorved han har erhvervet sig selv en fortjent Berømmelse og har udbredt en ærefuld Glands over den videnskabelige Anstalt, hvis Tjeneste han hidtil fortrinsviis har helliget sine Kræfter. Det er en Tilfredsstillelse, min høiærværdige Ven! ved denne festlige Leilighed og i denne Kreds at udtale vor Aerkjendelse deraf og vort derpaa byggede Haab om Frugterne af Deres fremtidige Virksomhed. Det vil vistnok være os et stort Savn, at undvære den Bistand og Opmuntring, som blev os skjænket ved Deres Deeltagelse i vort fælleds Arbeide, at mangle Deres personlige Nærværelse i vore fælleds Forhandlinger; — men vi glæder os over, at den indtraadte Forandring er af den Art, at vi for Fremtiden, om end fra forskjellige Udgangspunkter, dog atter skulle mødes i vore Bestræbelser for det samme Maal; og medens Deres nye Stilling vil sætte Dem istand til end mere umiddelbart at skaffe den theologiske Videnskab Paaskjønnelse og Anvendelse i Kirken, tør vi vente, at De ved Siden deraf ikke destomindre vil kunne finde Leilighed til at fortsætte en literair Virksomhed, der har vundet Bifald og Aerkjendelse baade inden og udenfor Fædrelandets Grændser. — Det hører med til Tidens Tegn, at der atter i vore Dage høres hørøstede Stemmer, som søge at gjøre theologisk Forskning og Indsigt mistænkt som unyttig og skadelig i kirkelig praktisk

¹) Enten den ovenfor S. 523 nævnte Frederik Christian Bornemann eller Johan Alfred Bornemann (1813—90), der blev Martensens Eftermand som Professor i Teologi.

²) Johan Frederik Christian Stellwagen (1782—1864), Assessor i Højesteret.

Henseende. Vi have for ganske nylig i et protestantisk Naboland seet, at et theologisk Facultet, hvis Medlemmer alle ere Mænd, ligesaa udmærkede i den lærde Verden ved deres literaire Bestræbelser som høit anseete for deres agtværdige Character og christelige Tænkemaade, har fundet det fornødent at henvende sig til vedkommende Universitets øverste Foresatte med et udførligt Andragende om, at de Grundsætninger maatte vedblive at overholdes, der altid have været ansete som ligesaa naturlige som nødvendige Betingelser ikke blot for den theologiske Videnskab, men for den protestantiske Kirkes sunde Udvikling. Saameget glædeligere har det været os, at i *vort* Land den øverste Bestyrelse af de geistlige og academiske Anliggender, langtfra at dele en Mistillid som den, der har foranlediget hiint Skridt, atter ved denne Leilighed ligesom oftere forhen har blandt det theologiske Facultets Medlemmer valgt Tilsynsmænd for Kirke og Geistlighed og derved bevidnet sin Erkjendelse af den nøie Forbindelse mellem den protestantiske Kirke og Videnskaben.

Denne Tillid vil De, min høitærede Ven! stadfæste under den Guds naadige Bistand, hvis Velsignelse vi idag have nedbedt over Dem. Vi forene med vore Bønner for Held og Velsignelse i Deres offentlige Virksomhed hjertelige og oprigtige Ønsker for Deres private og huslige Liv, for Deres Familie og alle Deres Kjære. For os selv bede vi, at De ogsaa fremdeles vil bevare os Deres Venskab og Velvillie og at modtage Forsikringen om, at vi stedse med Glæde ville mindes den Tid, da vi havde den Ære at tælle Dem i vor Midte.

Tillad mig at knytte Deres Skaal til det almindelige Ønske, at Kirkens og Videnskabens Tjenere maae kappes i Nidkjerhed og Iver, hver ad den Vei, der er dem foreskrevet efter deres Kalds Eiendommelighed, til Udbredelse af christelig Sandhed og Gudsfrygt.

Tillæg.

Ved Bjørn Kornerup.

De foran udgivne Optegnelser af Professor *C. E. Scharling* kaster paa interessant Maade Strejflys over de frem- og tilbagebølgende Stemninger ved Bispeskiftet 1854. Som det ogsaa er bekendt fra andre Kilder, kostede *Martensens* Udnævnelse til Mynsters Efterfølger haard Kamp, og kun ved at sætte Sagen paa Spidsen lykkedes det *A. S. Ørsted* at føre sin Kandidat igennem.

Det vil da næppe være uden Interesse at lære den Forestilling at kende, som Ørsted i den Anledning indgik med til Kongen. Som de hertil hørende Akter viser, har man aabenbart i Kultusministeriet tillagt denne Embedsbesættelse saa stor Betydning, at Ørsted har ment det rigtigst personlig at udarbejde Forestillingen. Foruden selve den renskrevne Forestilling, der blev forelagt Kongen, findes bevaret en helt igennem egenhændig Koncept af Ørsted, desuden en Renskrift heraf forsynet med adskillige Rettelser og Tilføjelser af Ørsted¹.

Sjællands Bispestol, der d. 30te f. M. blev ledig ved den ypperlige Mands Død, der med stor Hæder og til riig Velsignelse havde beklædt samme i de sidste 20 Aar, er et Embede af den Betydenhed, at det ikke længe maa blive ubesat, ligesom der og ved alle foregaaende Leiligheder i den mig bekjendte Tid har været sørget for dets hurtige Besættelse². Jeg skulde derfor allerede tidligere have

¹) Kirke- og Undervisningsministeriets 1. Departements Forestilling 1854 Nr. 58. — Sagens Akter i Journalsag F 128 (1854).

²) Ørsted har andetsteds (Af mit Livs og min Tids Historie III, 309) oplyst, at ved Vakancerne i Bispeembedet 1830 og 1834 blev Sjællands Bispestol straks besat efter mundtlig Konference mellem Kongen og

gjort Deres Majestæt allerunderdanigst Forslag i denne Henseende, dersom ikke den Omstændighed var traadt i Veien, at der i den Tid, hvori den kirkelige Overbestyrelse har været overdraget det undertegnede Ministerium, var foregaaet Adskilligt, hvorved Sagen med Hensyn til Embedets Indtægter var bragt paa et andet Standpunct end det, hvorpaa den stod i det forrige Danske Cancellies Tid, uden at jeg turde tiltroe mig, uden foregaaende nøiere Undersøgelse, at være tilstrækkelig underrettet om alt, hvad der saaledes var foregaaet. Efterat dette nu er blevet undersøgt, og jeg netop deraf har erfaret, at der kan behøves Forhandlinger, som maaskee kunne medtage nogen Tid, for at komme paa det Rene med den Indtægt, der bliver at tillægge den nye Biskop, skal jeg ikke længere udsætte Forestillingen om hans Udnævnelse, idet der ikke er nogen Tvivl om, at der af de meget rigelige Indtægter, hvormed Bispestolen er doteret, altid vil blive levnet saa meget, at den nye Biskop deri vil finde et tilstrækkeligt og anstændigt, til hans Stilling svarende, Udkomme, lige som jeg og holder mig forvisset om, at den Mand, som Deres Majestæt maatte finde for godt allernaadigst at betroede dette Embede, ingen Betænkelse vil finde ved at modtage samme, om end Deres Majestæt forbeholder Sig en senere Bestemmelse af hans Indtægter¹.

Sjællands Bispestols Indtægter bestaae, efterat det corpus tertii theologi, som forhen dermed var forbundet (cfr. D. L. 2. Bog 17. Cap. 25. Art.), til Bedste for den akademiske Fond er blevet fraskilt samme², fornemmelig

Kancellipræsidenten, uden at endog Kancelliets øvrige Medlemmer fik Lejlighed til at ytre sig derom.

¹) Ved kgl. Resolution af 29. Juni 1854 bestemtes det, at alle de til Sjællands Bispestol henlagte Tiender skulde overtages af Statskassen, imod at der blev tillagt Embedets Indehaver (H. L. Martensen) en aarlig Gage paa 4000 Rdl. foruden 800 Rdl. til Kontorhold samt Værdien af 600 Tdr. Byg i Penge at betale efter Kapitelstakst (Kirke- og Undervisningsministeriets Forestillinger for 1. Departement 1854 Nr. 104).

²) Biskop Fr. Münter († 1830) var den sidste af de sjællandske

i Tienden af henved 5400 Tdr. Hartkorn. Deraf har siden 1. April 1821 den større Deel, nemlig af 3521 Tdr. Hartkorn været overtaget af Finantserne mod at udrede til Biskoppen en aarlig Indtægt af 4000 rdl. foruden 800 rdl. i Godtgjørelse for Contoirudgifter.

Skjøndt foranførte Arrangement angaaende den større Deel af Sjællands Bispestols Tiender oprindelig under den Tids uheldige Forhold for alle Slags Indtægter af Jord-eiendomme, men fremfor alt af Tiender, der ei vare fast bestemte, og som den Vedkommende ikke var istand til at oppebære i Kjærven, var truffet til Bedste for Biskoppen, saaledes som ogsaa Tilfældet var med lignende Arrangementer, der til omtrent samme Tid skete med andre Bispestoles Tiender, og ikke var bindende for Biskoppen uden for visse Aar, saa er det dog vedblevet at være i Kraft, efterat Forholdene havde forandret sig saaledes, at der ikke kunde være Tvivl om, at Tienderne gave en langt større Indtægt end den Godtgjørelse, Finantserne derfor udredede. Den sidst afdøde Biskop vilde nemlig i Erkjendelsen af de rigelige Indtægter, han nød, og i taknemlig Erindring af, at det oprindelig var til Bedste for Bispestolen, at Finantserne havde overtaget Tienderne, ikke gjøre Brug af den ham tilkommende Ret til selv at oppebære dem, og har under 21. Februar 1850 i al Simpeltid og udenat antyde Noget om den Opoffrelse, som deri indeholdtes¹, andraget paa, at han fremdeles som hidtil maatte erholde aarlig 4000 rdl. i Gage og 800 rdl. til Contoirhold anviste paa Finantskassen, mod at Statskassen vedblev at oppebære de af den hidtil overtagne Tiender.

Biskopper, der tillige virkede som Professor ved Universitetet (H. Matzen, Kjøbenhavns Universitets Retshistorie 1479—1879 II, 81).

¹) Ogsaa i sine Memoirer (Af mit Livs og min Tids Historie III, 309 f.) dvæler A. S. Ørsted udførligt ved den Uegennyttighed, hvormed Mynster gav Slip paa en betydelig Forøgelse af sine Embedsindtægter, der frembød sig af sig selv. — Af Forestillingen til Resolutionen af 29. August 1854 ses det, at Mynster paa den angivne Maade aarligt mistede i Gennemsnit 1700 Rdlr., 1850—51 endog over 3900 Rdlr.

Jeg vilde heller ikke under nogen Omstændighed ønske, at den nye Biskop skulde nyde de fulde Indtægter af samtlige de Tiender, hvormed Sjællands Bispestol er doteret. Jeg vilde end ikke andrage paa, at den hele Indtægt, som efter den ovenmeldte temporaire Overeenskomst om den større Deel af Tienderne blev tilbage, skulde tillægges hans Eftermand. Jeg vilde tvertimod finde det ønskeligere, at ikke blot Overskuddet af den Finantserne overladte Deel af Sjællands Bispestols Tiender, men og for en Deel de Tiendeindtægter, som de to sidste Biskopper have nydt, maatte forbeholdes andet kirkeligt Brug blandt Andet til Pensioner for afgaaende Biskopper. — Herpaa vilde jeg rette mit allerunderdanigste Forslag, saafremt denne Deel af Sagen var moden til endelig Afgjørelse, men for Tiden skal jeg indskrænke mig til, at der foreløbig tages en saadan Bestemmelse som allerunderdanigst anført.

Det har altid været antaget, at Sjællands Biskop burde være en Mand, der saavel i theologisk som i almindelig Videnskabelighed ragede frem blandt Geistligheden. I en ældre Tid var altid en Lærestol ved Universitetet forbunden med Sjællands Bispestol, og de Mænd, der siden dette blev forandret, have beklædt samme, have dog enten forhen været theologiske Professorer, eller, hvilket var Tilfældet med afdøde Biskop Mynster, været i anerkjendt Besiddelse af al den Indsigt, som en academisk Lærestol ved Universitetet fordrer. Foruden at det for den hele Geistlighed er af høieste Vigtighed, at der i Sjællands Biskop haves en Mand, der staaer ved Siden af udmærkede Theologer i fremmede Lande, har Sjællands Biskop stedse været den øverste Kirkebestyrelses Raadgiver med Hensyn til almindelige Spørgsmaal, der kræve dyb Indsigt i Kirkelæren og Kirkeforholdene ikke at tale om, at enhver Biskop bør være istand til at vejlede de ham underordnede Geistlige saa vel med Hensyn til Spørgsmaal af den christelige Lære, som hvor det gjælder om den rette Behand-

ling af vanskelige Embedsforhold. Ved Siden heraf bør Biskoppen være en begavet Mand, der med Aand og Kraft kan forkynde det guddommelige Ord saa vel i Prædiken som i de mange andre Forhold, hvori han har Leilighed til paa en indtrængende Maade at lægge Lærerne og Menighederne det paa Hjerte saasom ved Bispe- og Præste-Indvielser, Visitatser m. v. En nødvendig Betingelse for, at han med sine Indsigter og Gaver kan virke ret Gavn for Kirken og Samfundet, er det og, at han er gjennemtrængt af en levende christelig Overbeviisning og af varm, men med Sindighed forenet Iver for at udbrede denne Overbeviisning trindt omkring i Folket og gjøre den frugtbar for Livet.

Disse og de øvrige Egenskaber, der kunne give Udsigt til i den nye Biskop at faae en Mand, der nogenlunde vil erstatte hans forevigeede Forgjænger, finder jeg forenede hos Doctor og Professor theologiae Hans Lassen Martensen i en høiere Grad end, hvori jeg kunde finde dem hos Nogen Anden.

Denne Mand havde allerede fra sin academiske Ungdom tildraget sig almindelig Opmærksomhed ved den sjeldne Aand og Alvor, hvormed han tilegnede sig alle de Videnskaber, der høre til en ædel almindelig Dannelse, som og i særdeleshed de forskjellige Grene af Theologien saa vel de philosophiske som de positive og historiske, og tilvendt sig alle de Udmærkelser, som Universitetet kan give sine yngre Sønner. I Aarene 1834—36 gjorde han med offentlig Understøttelse en lærd Udenlandsreise, paa hvilken han erhvervede sig flere fremmede Videnskabsmænds særdeles Agtelse, og 1837 tog han Licentiatgraden lige som 1840 Doctorgraden i Theologien. I 1838 blev han ansat som Lector i Theologien ved Kjøbenhavns Universitet, hvorhos det tillige blev ham overdraget at holde Forelæsninger over Moralphilosophien samt deri at examinere ved den daværende anden Examen. I 1840 blev han udnævnt til Professor i det theologiske

Facultet og i 1841 optaget som Medlem af Videnskabernes Selskab. Hans Forelæsninger tiltrak i en ganske ualmindelig Grad de theologiske Studerende, som i de første Aar af hans Docentvirksomhed hang ved ham fremfor ved nogen anden af de theologiske Professorer og optog den ægte christelige Aand, som besjælede hans Foredrag. Naar de Studerende i den senere Tid ikke i den Grad som i hans første Docentaar have holdt sig til ham, saa maa Grunden hertil fornemmelig søges i den politiske Retning, som fra 1840 mere og mere udbredte sig blandt de Studerende, og hvori han ikke har taget Deel anderledes end ved Advarsler mod de Yderligheder, hvortil man gik. Desuagtet vedblev han at være een af de meest søgte Lærere ved Facultetet, og hans Forelæsninger have endnu vedligeholdt en stor og velgjørende Indflydelse paa Theologiens Dyrkere. I Aaret 1845 aabnede sig en ny Virkekreds for ham, idet han under 16de Mai blev udnævnt til Hofprædikant. I denne Egenskab har han ved sine Prædikener, fulde af Aand og christelig Begeistring, virket til Velsignelse for det religiøse Liv, og det ikke blot hos de Mange, der strømmede til Kirken, naar han prædikede, men ogsaa ved hans trykte Prædikener i en endnu langt større Kreds, idet disse, næst Mynsters, turde være de, som christeligsindede og dannede Familier fortrinsviis bruge til deres Opbyggelse i Husene, og det ikke alene i Danmark men ogsaa i Norge og Sverrig. Hans forskjellige videnskabelige Skrifter have ogsaa fundet stor Anerkjendelse saa vel i Skandinavien som i Tydskland, for en Deel ere de oversatte paa Tydsk og paa Svensk. — Jeg tør og udhæve som en for det Embede, hvortil jeg haaber, at han ved Deres Majestæts Naade vil blive kaldet, særdeles heldig Omstændighed, at han saaledes som alt antydet, under Tidens heftige politiske Bevægelser ingen Deel har taget i samme, men at han enkelte Gange, hvor det var lagt ham særdeles nær, er traadt frem mod revolutionaire Skridt, hvilke han med stor Alvor og Kraft,

men og med Sindighed og Ro har bekjæmpet. Blandt disse skal jeg blot tillade mig allerunderdanigst at nævne hans i 1850 udkomne: Sendschreiben an den Herrn Oberconsistorialrath Nielsen in Schleswig von Dr. H. Martensen in Copenhagen. (Ein Wort über den Amtseid und die schleswigholsteinische Geistlichkeit).

Efter alt det Anførte har jeg den fuldeste Overbeviisning om, at Deres Majestæt ved allernaadigst at udnævne Professor Martensen til Biskop over Sjællands Stift vil sørge bedre for dette høist vigtige Embedes Besættelse end ved noget andet Valg. Han vil gaae samme Vei som den afdøde uforglemmelige Biskop, til hvem han havde sluttet sig med beundrende Kjærlighed, og som igjen i sin yngre Ven saae en af den danske Kirkes og theologiske Videnskabs bedste Støtter og første Prydelser, ligesom jeg er overbeviist om, at han, hvis hans Stemme nu kunde høres, vilde have givet den til Martensen. I dyb Opfatning af Christendommens Sandheder og i Gaver til at forkynde Guds Ord med Aand og Eftertryk, turde han være at sætte ved Siden af den Forklarede, medens han naturligviis ikke endnu kan have dennes rige Erfaring og Evne til at virke ikke mindre paa Almuen og Ungdommen end paa de Dannede, ei heller den ganske sjeldne Forretningsdygtighed, som ogsaa udmærkede ham¹; men at opstille en Mand, der i enhver Henseende kan erstatte den Bortgangne, er ikke mig, og jeg tør troe, heller ikke nogen Anden muligt; den Mand, jeg allerunderdanigst foreslaaer, vil, det er min fulde Overbeviisning, bedre end nogen Anden kunne gjøre det allerede for Øieblikket, om han senere fuldelig vil kunne erstatte Tabet, er noget, som alene Tiden kan vise.

¹) Jvfr. A. S. Ørsteds Ord (anf. Skrift III, 310—11): »ogsaa den borgerlige eller halvborgerlige Deel af Biskopseembedet røgtede han (∴ Mynster) med en Nøjagtighed og Hurtighed, som fuldkomment kunde sættes ved Siden af de dygtigste Øvrighedsmands.«

I Henhold til alt det Anførte tillader jeg mig allerunderdanigst at indstille:

at Doctor og Professor theologiae, Hofprædikant Hans Lassen Martensen, Ridder af Dannebrog, aller-naadigst maa beskikkes til Biskop over Sjællands Stift, og at det i hans Bestalling forbeholdes en senere allerhøieste Bestemmelse, hvilke Indtægter der i denne Egenskab blive ham at tillægge.

Ministeriet for Kirke- og Underviisningsvæsenet d. 23. Februar 1854.

allerunderdanigst
Ørsted.

[Resolution:] Indstillingen bifaldes.

Frederiksborg Slot den 15de April 1854.

Frederik R.

Ørsted.